

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Алдан-Маадырская средняя общеобразовательная школа
им. Ооржака Г-Б.А. Сут-Хольского кожууна Республики Тыва

Рассмотрено
на заседании методического
объединения учителей

Протокол №
от «28» августа 2023 г.
Руководитель МО: _____

Согласовано
Заместитель директора
по учебно-воспитательной
работе

Сарыглар С.С.
«29» августа 2023 г.

от «1» сентября 2023 г.

Рабочая программа

„Творчек улыви - эртинге байлаам“

внеурочная деятельность

2023-2024

учебный год

6, 8, 9 класстар

Класс, количество часов в неделю и за год

ФИО учителя: Ондар Зоя Серен-Доржиевна

Должность: учитель родного языка и литературы.

Категория: I.

2023 г.

Тайылбыр бижик

Тыва дыл – тыва нацияның дылы болур. Ында тыва улустуң төрөөн дылын сайзырадып келген байлак дуржулгазы, мерген угааны, угаан-бодалының чедишкннери мөөңнеттинген. Ол дээрге тыва культураның – улустуң аас чогаалының, литератураның, театр уран чүүлүнүң болгаш уран чүүлдүң өске-даа янзыларының, парлаганың, эртемниң, ажыл-хереки чорударының, өөредилгениң болгаш кижизидилгениң дылы апарган. Амгы үеде тыва дыл тыва улустуң амьдыралының, ажыл-чорудулгазының бүгү-ле талаларында калбаа-биле ажылаттынып турар.

Тыва школаларга азы класстарга, өске-даа өөредилге черлеринге төрөөн дылды өөредири уругларның угаан-медерелин сайзырадырынга, оларны эки мөзү-шынарга кижизидеринге хөй-хөй таарымчалыг арталарлыг. Төрөөн дылын шингээдип алыры – өөреникчилерге өске эртемнерни чедишкнниг билип албышаан, долгандыр турар амьдырал болгаш бойдус дугайында билиглерни калбартып, улуг салгалдың байлак дуржулгазын ажыглап билиринге чаңыктырар.

Тыва дылды өөредириниң сорулгалары болгаш кылыр ажылдары

Школага тыва дылды башкылаарының сорулгалары:

- өөреникчилерге лексика, фонетика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология болгаш синтаксис), стилистика аймаандан тодаргай билиглерни бээр, алган билиглерни практика кырынга ажыглап билириниң мергежилдерин болгаш чаңчылдарын хевирлээр;
- шын бижириниң болгаш бижик демдектерин салырының-быжың чаңчындарын бээр;
- теория талазы-биле алган билиглеринге даянып, программа негелдезинге дүүштүр боттарының бодалдарын аас болгаш бижимел-биле харылзаалыг илередириниң мергежилдери-биле чепселээр;
- өөреникчилерни литературлууг дылдың нормаларынга чаңыктырар, оларның сөс курлавырын байыдар болгаш чугаазының культуразын бедидер;
- өөреникчилерни ниитилел амьдыралынга дылдың ужур-дузазының, хөгжүлдезиниң дугайында база тыва дылдың өске дылдарның аразында туружунуң дугайында бөдүүн билиглер-биле таныштырар;
- оларның логиктиг боданышкын болгаш чугаазын сайзырадыр;
- төрөөн дылынга камныг болгаш хандыкшылдыг болурунга кижизидер, дылдың байлаан шингээдип алырынга өөреникчилерниң сонуургалын күштелдирер;
- өөреникчилерни патриотизмниң болгаш интернационализмниң ёзузунга кижизидер, оларның материалисчи үзел-бодалдарын хевирлээр;
- ном болгаш билиглерниң өске-даа үндезиннери-биле ажылдаарынга өөреникчилерни чаңыктырар;
- өөреникчилерни боттары боданып өөрениринге чаңыктырар;
- шын, медресидиг, янныг номчуурунуң мергежилдерин сайзырадыр;
- төрөөн дыл кичээлдерин өөреникчилерниң мөзү-шынар, күш-ажыл болгаш эстетика талазы-биле кижизидилгезин боттандыраарынга бүрүнү-биле ажыглаар;
- өөреникчилерни харысалгалыг болурунга, өөредилгениң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун сагырынга кижизидер.

Тыва дыл эртемнининг утказы болгаш тургузуу

Школага тыва дыл эртемин өөредирининг программасында лексика, фонетика, сөс чогаадылганы, грамматика (морфология болгаш синтаксис) дугайында билиглерни, шын бижирининг болгаш бижик демдектерин салырының чаңчылдарын, аас болгаш бижимел чугааның чаңчылдарын, стилистика-элементилерин, дыл дугайында чамдык билиглерни киригген.

Төрөөн дылдың школа курузунда теория талазы-биле билиглерни ниити дыл эртемнининг база амгы үеде тыва дыл эртемнининг чедишккиннерин барымдаалап тайылбырлаан.

Программаны колдуунда шуушкак принцип ёзугаар тургускан. Чамдык берге болгаш улуг темаларны, чижээ, лексика, сөс чогаадылганын чаңгыс эвес, аңгы-аңгы класстарга чадаланчак кылдыр өөредирни көрдүнген.

Программа материалын класстар аайы-биле хуваарда, система-контрастыг принципти база барымдаалааны өөредилге материалын улуг блоктар кылдыр шингээдип алыр органы бээр. Бүдүн системаның кезектерин мөөңнээрде, оларның аразында харылзааларын болгаш бот-боттарындан хамааржылганын өөренип, удуртулга болдурган.

Чыл эгезинде дыл дугайында кириилде кичээлдер эртгирер теманы киригген. Ол кичээл кижизидилге айтырыгларын шийтирилээринге, төрөөн дылынга өөреникчилерниң сонуургалын, аңаа чоргааралын күштелдиреринге ужур-дузалыг.

8-ки баштай “Тыва бижиктинг кыска төөгүзү” деп бичии эгени эрткеш, 7-ги класска өөрөнген чүүлдерин катаптаар. Орга улай “Тускайлаан кежигүннерлиг домактар” деп эгени эрткеш, “Өске кижиниң чугаазын дамчыдар аргалар” деп эгени, аңаа улай “Нарын домак” деп бөлүктүн “Чагырышпаан нарын домак” деп эгелерин өөренир.

Программада өөредилге материалын быжыг шингээттирери-биле катаптаашкынче чугула кичээнгейни угландырган. Чылдың эгезинде болгаш төнчүзүнде ону чорударынга тускай шактар көрдүнген.

Программада класс бүрүзүнге шингээдип алыр кол-кол мергежилдерниң болгаш чаңчылдарның даңызын база кирип каан. Программаның бөлүк азы тема бүрүзү ийи кезектен тургустунган. Бирги кезеңде теория талазы-биле билиглерни тодараткан, а ийиги кезеңде бөлүккө азы темага хамааржыр мергежилдерни болгаш чаңчылдарны айыткан. Мергежилдерни болгаш чаңчылдарны боттандырарда, теориялыг кезеңден хоорулдура бербейн, чергелештир чорудар. Теориялыг материалды тайылбырлавышаан, практиктиг негелделерни база боттандырар.

Төрөөн дыл башкылаарының ажылының кол уг-шии өөреникчилерни литературлуг дылдың нормаларынга чаңчыктырар, оларның чугаазын, боданыр аргаларын сайзырадыры болур.

Кол-кол мергежилдер болгаш чаңчылдар

8-ки классты доозуп тура, өөреникчилер дараазында мергежилдерни болгаш чаңчылдарны чедип алып. Өске кижиниң чугаазын дорт болгаш доора чугаа-биле дамчыдар. Дорт чугаалыг домактарга бижик демдектерин шын салыры. Цитата, диалог, оларга бижик демдектери. Монолог.

Чагырышпаан нарын домактарның кезектериниң харылзаазын тодарадыр, сайгарылгазын кылыр. Чагырышкан нарын домактарның кол болгаш тайылбыр кезектерин тып, оларның холбаазын шын тодарадып шыдаар. Тайылбыр домактарның янзыларын бот-бодундан ылгап, шын тодарадып билир.

Пунктуациядан: 7-8 класстарга өөрөнгөн бижик демдектерин сөзүглелден тывар болгаш бадыткаар. Тускайлаан кезигүннерлиг домактарга, нарын домактарга бижик демдектерин шын салыр.

Орфографиядан: 5-7 класстарга өөрөнгөн шын бижилге дүрүмнерин шиңгээдип алып, оларның бижилгезин тайылбырлап билир ужурулуг.

Материал-техниктиг хандырылга көргүзүглери

Өөредилге номнары, техниктиг херекселдер, таблицалар, схемалар ортумак (долу) ниити өөредилгениң сорулгаларын күүседиринге чугуна херектиг өөредилге-методиктиг комплексти тургузар. Материал-техниктиг хандырылга көргүзүглери санитар эпидемиологтук дүрүмнөр болгаш нормаларга дүгжүп турар ужурулуг (СанПиН 2.4.2.1.178-02).

Немелде литература:

1. Март-оол К.Б. 5-9 класстарга тыва дылды башкылаарының методиказы. Кызыл, 2002.
2. Ойдан-оол А.К.. Методиктиг сүмелер. 8-9 класстарның “Тыва дыл” ному-биле ажылдаар башкыларга дузаламчы. К.-1996.
3. Ойдан-оол А.К., Ооржак М.Ч. 5-9 класстарга диктантылар чыындызы. Кызыл: Тываның ном үндүрер чери, 2003.
4. Ойдан-оол А.К., Талар-оол С.К. 5-9 класстарга элртиглер чыындызы. Кызыл: Тываның ном үндүрер чери, 2004.

6-гы классты доозуп тура, шингээдип алыр мергежилдери:

Тыва дылдын торел дылдарын, тыва культураны, .

Чингине тыва, буддизм болгаш хамчудулге-биле, анчы ажыл-агый-биле харылзаалыг хогжум херекселдеринин аттарын:

-Тыва дылдын диалектилерин, профессионал сосстерни;

-Терминнерни, жаргонизмнерни, фразеологизмнерни;

-Кылыг созу. (видтер, наклонениелер;

-Наречие.

-Синтаксис.

8-ки класка шингээдир билиглери.

Тыва дыл огбелерден дамчып келген эртиневис.

Синтаксис. Домактын хевирлери.

Сос каттижыжышкыны. тургузуу, холбаалары

Чугаа культууразы.

Чугаанын янзылары, хевирлери.

9-ку классты доозуп тура шингээдип алыр билиглери:

Дыл дугайында ниити билиглер.

Оске кижинин чугаазын дамчыдар аргалар. Цитата.

Чугаа культууразы.

Синтаксис болгаш пунктуация.

Нарын домактарнын болуктери.

Созугледдин лингвистиктиг сайгарылгазы.

Стилистика болгаш чугаа культууразы.

Ажыглаан ооредилге номнары: Тыва дыл 6 класс. (2023)

Авторлары: К. Е. Маңдан-ооловна

